

Petrus, Pavol

Tvorivé aktivity Franka Wollmana v súčasnej rezonancii

Slavica litteraria. 2008, vol. 11, iss. 2, pp. 194-196

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103468>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

TVORIVÉ AKTIVITY FRANKA WOLLMANA V SÚČASNEJ REZONANCI

Trojväzkové knižné vydanie *Slovenských ľudových rozprávok* vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied (I. 1993, II. 2001, III. 2004) znamená zavŕšenie rozsiahleho a náročného zberateľského vedeckého projektu, ktorého konceptuálnym iniciátorom v teoretickej i praktickej rovine bol jeden z najvýznamnejších európskych slavistov profesor bratislavskej a brnenskej univerzity Frank Wollman (1888–1969). Ide o veľký zberateľský fond ľudového rozprávania opierajúci sa o autentický materiál sémanticko-jazykových verzii z celého medzivojnového a parciálne aj povojnového Slovenska so spektrom modalít osobitných prístupov rozprávačov viazúcich sa na špecifické ľudské situácie modifikované ich kultúrnou i životnou skúsenosťou. „Wollmanovský zber“, jedinečný vo svojom metodologickom i iakticitnom komplexe, dotvára a v istom zmysle zatiaľ i završuje doterajšie aktivity a interpretačné úsilia slovenského ľudového rozprávania (P. Dobšinský, J. Francisci, J. L. Holuby, Š. Mišik, S. Czambel, ale aj J. Polívkov Súpis slovenských rozprávok z roku 1923–1931) a vďaka bádateľkám M. Kolečányiovej-Kosovej, B. Filovej (zostavovateľky knižného vydania), a najmä Viery Gašparíkovej, autorky dvojväzkového knižného *Katalóu slovenskej ľudovej prózy* (1991, 1992) zmapujúceho v slovenčine i angličtine žánrovú a typologickú paletu rozprávačského materiálu z aspektov klasifikačných medzinárodných katalogizačných identifikácií Antti Arneho-Stiitha Thompsona (*The Types of the Folktale*) a v medzerovitých prípadoch i Juliana Krzyżanovského (*Polska bajka ludowa w układzie systematycznym*) a maďarských autoriek Ágnes Kováčsovej a Katalin Benedekovej (*A rá-tótíádák típusmutatója*) spôsobených synkretickou „neurčitnosťou“ žánrového typu.

Rovnako možno v tejto súvislosti považovať Gašparíkovej monografiu *Slovenská ľudová próza a jej súčasné vývinové tendencie* (1986) za stimulatívnu vedeckú výpoveď s kontinuitným pnutím od minulosti (tradícia) cez súčasnosť do budúcnosti.

Z príležitosti zavŕšenia wollmanovského projektu sa 31. 5. 2005 konala prezentácia spomínaného trojdielného knižného vydania spojená s odborným seminárom. Jeho výsledky zhrnuli editorky Hana Hlůšková a Anna Zelenková do zborníka *Slavista Frank Wollman v kontexte literatúry a folklóru* (Bratislava-Brno 2006) a doplnili ho samostatnou knižnou časťou zhrňujúcou v doteraz najkomplexnejšej

podobe personálnu a predmetovú bibliografiu prác Franka Wollmana.

A. Zelenková v monograficky ladenom úvodnom portréte *Osobnosť a dielo Franka Wollmana* informatívne i axiologicky mapuje jeho životné a tvorivé aktivity, v závere načrtáva aj charakteristiku bibliografického súpisu, a to v rovine kvantitatívnej (obsahuje 800 jednotiek z rokov 1912–2006, z toho 430 jednotiek „novo doplnených“), ale aj kvalitatívnej. Treba osobitne vyzdvihnúť skutočnosť, že ide o anotovaný bibliografický heslář, že tieto anotácie vystihujú v syntetickej skratke axiologický rozmer textu, že sú pre bádateľa inštruktívne, podnetné, navyiac autorka v bibliografii spracúva materiál i z doteraz opomínaných oblastí – súbor konkretizačných verzii v domácej a v istej miere i v zahraničnej tlači, súbor dramatických aktivít, textov, inscenačných medialít, komunikatívne reťazce v kontexte polemických i inšpiratívnych dosahov a provokujúcich aktualizáčných matric, takže svojou všestranne kvalifikovanou mobilitou oslovujú domácu i zahraničnú societu v rozľadnom poli slavistiky.

V samotnom zborníku *Slavista Frank Wollman v kontexte literatúry a folklóru* sa objavili texty referátov S. Wollmana, M. Zelenku, V. Gašparíkovej, H. Hlůškovvej, poľskej slavistiky D. Simonides, M. Václava i príspevky D. Kšicovej, I. Pospíšila, P. Koprdu, A. Satkeho doplnených fotodokumentácnym materiálom, väčšinou z rodinného archívu F. Wollmana. Zaujímavé sú postrehy Wollmanovho syna z mikrohistórie otcovho zberateľského projektu i jeho realizátorov i problematika metamorfóznosti prirodzeného prostredia pre rozvoj ľudovej prózy („urbanizácia, migrácia i kultúrna a pseudokultúrna masáž masových médií“) v prevalencii s negatívnym dosahom. Jeho myšlienky v pozitívnejšom zmysle a konkrétnejšej žánrovej podobe rozvádza V. Gašparíková v štúdiu *Wollmanovské zberateľské akcie ľudovej prózy a vznik diela Slovenské ľudové rozprávky I.–III.* Knižné vydanie obsahuje s istými medzerami zápisy ľudového rozprávania z celého Slovenska (I. diel 191 zápisov zo stredného Slovenska, II. Zväzok 255 zápisov zo západného a III. Zväzok 138 textov z východného Slovenska) a zahrňuje všetky druhy a žánre ľudovej prózy. Výber zostavila B. Filová, vedecké hodnotenie je dielom V. Gašparíkovej. V štúdiu *Slovenská ľudová rozprávka v ľudovom podaní* (III, 591–736), popri charakteristike materiálu „zo žánrového a látkového hľadiska“, vši-

ma si národnú špecifickosť a medzinárodný kontext, poetologický repertoár i komunikačný aspekt „s dôrazom na rozprávača, poslucháča a rozprávačskú príležitosť“. Vzácné sú porovnávacie komentáre autorky k jednotlivým rozprávkovým textom, ktoré i na pozadí Veselovského historickej poetiky zvyrazňujú antropologické i migračné zretele v historickom podloží žánru a jeho variantov. V. Gašpariková sa – i pričinením F. Wollmana – zaslúžila o to, že na Slovensku sa objavilo moderné vedecké vydanie rozprávkového materiálu.

Z moravského wollmanovského zberu sa zachovali len mizivé zlomky. Antonín Satke spomína v štúdiu *Nešťastné ukončení wollmanovských sběrů* len zachované „vyprávění Vincenta Žáčka“, ostatný materiál sa stratil, alebo zničil. V skici *Zo spomienok na wollmanovské výskumy* oživuje Melichar Václav vlastné skúsenosti z konkrétnej výskumnej práce v teréne. Podobne Hana Hlůšková sprítomňuje v štúdiu *Frank Wollman – osobnost folkloristiky na Univerzite Komenského* jeho iniciatívny zástoj pri formulovaní koncepcie výskumného projektu i v metodike jeho realizačných postupov. Veľmi citlivo, s hlbokým ľudským porozumením načrtáva Danica Kšicová profilovú siluetu Franka Wollmana na brnenskej univerzite v jeho tvorivej pedagogickej a vedeckovýskumnej práci s osobitným zreteľom – na väčšinou zabúdanú a nedoceňovanú výchovu mladých vedeckých pracovníkov, v tomto konkrétnom prípade slavistov (*Setkávání*). Poľská slavistka Dorota Simonides v štúdiu *Europejski kontekst slowackich opowiadań ludowych* sa zamýšľa nad historickými funkčnými modifikáciami ľudovej slovesnosti, nad medzinárodným kontextom národných špecifických entít v reláciách stredoeurópskych i nad Wollmanovou teoretickou interpretáciou problematiky.

Ďalšie tri štúdie Miloša Zelenku *Komparatista Frank Wollman ve světle fenomenologických inspirací*, Iva Pospíšila *Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana* a analýzy a přesahy i Pavla Koprdu *Frank Wollman očami neslavistu* identifikujú jeho autentický zástoj v slavistickom bádání, jeho teoreticko-metodologickú priebojnosť v česko-slovenskej, ale aj širšie v európskej, resp. medzinárodnej slavistike, a to i s dosahom pre súčasnosť.

Miloš Zelenka v systémovo ucelenom návrhe involkuje spektrum Husserlovsko-Ingardenovských fenomenologických podnetov pre členov Pražského lingvistického krúžku (Mukařovský, Jakobson, Vodička, F. Wollman, Wellek) vždy s dôrazom na funkčnú osobitosť ich konkretizácie. U Wollmana v súvislosti s jeho „*srovnávacím strukturalismem*“ ako organickou a osobitou metódou jeho eidologic-

kej koncepcie literatúry chápanej v jej ontologickej podstate a v dynamike časovovýnových dimenzií. „*Tvarové hledisko se musí kombinovat*“ potvrdzuje autor, „*s postupem evolučním: trvání a transformace tvarů, konvergence a divergence slovesných forem se proměňuje v historickém čase*“. A v spätosti so slovanským nadnárodným celkom dotvrdzuje: „*Slovanská slovesnost je autochtonním organickým systémem vyjevujícím se nejen ve svých konkrétních projevech – národních literaturách, ale i ve své ideální podstatě – eidosu, tj. ve svých tvarech a strukturách, které respektují imanenci, vnitřní formy*“, zároveň jejich geneze souvisí jak se subjektivitou etnicko-jazykových kritérií, tak s objektivitou kulturně-geografických činitelů. “ Preto „*moderní literární historie by měla zkoumat nikoli uzavřené organismy národních literatur, leč jednotlivé tvary ve svých strukturálních vztazích, tj. samohybnost struktur v diachronním rámci*.“ Tým sa Wollmanovo poňatie líšilo od Mukařovského absolútneho chápania imanentného vývoja národnej literatúry „*jako relativně uzavřeného systému*“, čo viedlo k jeho rezervovanému postoju ku komparatistike, aj keď ich názory v chápaní „*tvarového aspektu jako ontologického základu struktury, která v procesu konkretizace nabývá estetické funkce*“ (35) súzneli. Týmto sa obaja odlišovali od Ingardenovho ponímania, ktoré estetickú funkciu diela videl v jeho inherencii a nie ako výsledok intencionálnej predmetnej existencialite v komunikačnej procesnosti.

Ivo Pospíšil s porozumením i nadhľadom analyzuje v štúdiu *Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana: analýzy a přesahy* súbory proslavistických i antislavistických teorém v priezore historických a geopolitických metamorfóz. Mocenské súvrstvie európskych národov na čele s Pruskom, Rakúsko-Uhorskom na jednej strane a cárskym ruskom na strane druhej aktualizovalo problematiku slovanských národov, ich dobovú funkčnosť, perspektívy, vzájomné vzťahy, jednotiace úsilia. V teoreticko-politickom spektre sa rozporová kontextovosť v európskom priestore reflektovala v koncepčných moduloch pangermanizmu, panslavizmu, austroslavizmu. Wollman na základe rozsiahleho výskumného materiálu analyzuje rôznorodosť verzii panslavizmu, jeho historické modifikácie počínajúc kultúrnym úsilím o vzájomnosť (Šafárik, Kollár, Jungmann a i., jedným pólom svojej mesianistickej vízie i Mickiewicz), a končiac politickým panslavizmom zjednocujúcim na jednej strane slovanské národy pod egidou veľkých národov (Rusko, Poľsko), na druhej strane preferujúcej integračno-diferenciačný proces vytvárania jednoty na princípoch demokracie a slo-

body národov. V užšom priestore Rakúsko-Uhorskej monarchie obidve tieto verzie ožívali v rôznej miere v teórii austroslavizmu. Politickú verziu panslavizmu zneužívajúco akcentovali vládnuce mocenské kruhy, označujúce každý národný pohyb slovanskej society za nepriateľský a nebezpečný.

Wollmanova rozsiahla monografia koncipovaná ako konfrontačno-polemická výpoveď sa vyznačuje bohatosťou a šírkou materiálu, jeho výklady sú antikonvenčné, argumentačne podložené i keď v artikulácii občas poznačené dobou vzniku.

Myšlienково zaujímavo a podnetne je koncipovaná štúdia Pavla Koprdu *Frank Wollman očami neslavistu*. Autor identifikuje kontexty wollmanovskej tvarovo-štruktúrnej teórie medziliterárnosti s premisami Paul Van Tieghema v diele *La littérature comparée*, s teoretickým modelom Ďurišinových medziliterárnych spoločenských, s Bakošovými štylisticko-slohovými fenoménmi v súhre medziliterárnych procesov (*Literárna história a historická poetika*) i Picchiovým prístupom „odstredivosti“ v slovan-skom spoločenstve na osi časovej historickej vertikály v štúdiu *Pour une étude comparée slavo-romane de*

la formation des systèmes littéraires slaves (1978). Podnetné je jeho zdôraznenie špecifických kvalít „receptno-kreačného“ modelu, wollmanovského chápania polyvertikálnej periodizácie vývinových dimenzií svetovej literatúry, jeho harmonicko-dis-harmonická vyváženosť, typologická semióza sekvenciality jednotlivých období (aj keď v zúženom vide), simultánnosť prepojenia interných (národných) a externých (medziliterárnych javov) wollmanovská generálna literatúra (inherujúcej lotmanovské „preusporiadanie“, t. j. obojstranné či mnohostranné obnovovanie organizmu, jeho „okcidentalizáciu“. Európsky a medziliterárny kontext v komplex Wollmanovej tvarovo-štruktúrnej komparatívnej teórie umožňuje slovanskú otázku chápať v organickom univerzálnejšom celku, zvyrazňujúc pritom afinitívnu stránku jej existencionálnej podstaty.

Záverom možno konštatovať, že rezonancia aktívít Franka Wollmana i jeho originálnych teoreticko-metodologických koncepcií a pojmoslovného inštrumentária je rovnako živá ako podnecujúca.

Pavol Petrus

OSMÉ POLSKO-SLOVENSKÉ KONTAKTY

Slovensko-polská a Polsko-slovenská komise humanitních věd připravily v roce 2008 osmé číslo svého časopisu *Kontakty* – poprvé nikoli jako dva sešity v odlišných jazykových mutacích, ale jako jednu publikaci s příspěvky ve slovenštině a polštině. Hlavním tématem tohoto ročníku se staly politické přelomy v novodobé historii Polska a Slovenska, resp. Československa od roku 1918. Shodami a neshodami v tomto období mezi Polskem a Slovenskem se zabývá článek Aleny Bartlové z Historického ústavu SAV v Bratislavě, o literárních polsko-slovenských vztazích ve stínu politických přeměn píše slovenský literární vědec Jozef Hvišč (zejména o směřování tvorby a překladech polské literatury do slovenštiny). Střípky ze svých setkání (jako diplomata) s Alexandrem Dubečkem přináší krakovský literární vědec Jacek Baluch.

V rubrice *Rozhovory* se Juliana Beňová ptala Martina Porubjaka, slovenského dramaturga, divadelního režiséra, filmového scenáristy, překladatele, dramatika, divadelního vědce i politika zejména na jeho vztah k divadlu, dílu polského Stanisława Mrożka a k polské dramatičce a divadlu vůbec. Marta Pančíková (z UK v Bratislavě) a Jozef Hvišč podávají souhrnnou zprávu o činnosti obou komisí na jednání v Krakově (v roce 2007). Zejména šlo o vě-

deckou konferenci *Nauczanie języka słowackiego i polskiego jako obcego*, o stavu vydání syntetických *Dějín Spiše* a publikace *Slovensko-poľské bilaterálne vzťahy v procese transformácie* (viz naši recenzi v tomto čísle) a o diskusi o činnosti komisí.

Obsáhlá je rubrika *Recenze*, v níž se objevují pohledy na zajímavé knihy, časopisy a počiny polské, slovenské i české – např. o knize M. Filipowicze *RO-Ditelky náRODů*. Z problematiky české a slovenské ženské literární tvorby druhé poloviny 19. století, která vyšla v Hradci Králové, o sborníku k 80. výročí polonistiky na Univerzitě Komenského v Bratislavě, o „slovenském“ čísle polského časopisu *Literatura na Świecie* (věnujícím se zahraničním literaturám), o krakovské ročence *Almanach Czeski*, v němž jsou i slovakistické studie; nevšední je pohled na polský film *Wino truskawkowe*.

Kronika časopisu zaznamenala mj. *Polské dny v Prešově*, *Čtvrté dny slovenské kultury v Krakově*, přináší zprávu o desetiletí polonistiky na Univerzitě M. Bela v Banské Bystrici a různé vzpomínky a nekrology. Poslední číslo *Kontaktů* doplňuje bibliografie slovenských inscenací polských divadelních her v letech 1990–2005, medailonky autorů čísla a anglické resumé.

Ludvik Štěpán